

Esko Kiviranta kesk ym.

Kirjallinen kysymys lapsen oikeudesta oppia vuorovaikutuksessa tarvittava kieli tai kommunikointikeino varhaislapsuudessa

Eduskunnan puhemiehelle

Kuulovamma-alan järjestöt ovat syyskuussa ilmaisseet sosiaali- ja terveysministeriölle huolensa vammaispalvelulainsäädännön valmistelusta kuurojen ja kuulovammaisten lasten kielellisten oikeuksien osalta. Keväällä ja marraskuun 2021 aikana keskustelutilaisuuksissa oli esillä luonnos, jossa edelliseen hallituksen esitykseen HE 159/2018 vp sisältynyt subjektiivinen oikeus kielen ja kommunikointikeinojen opetukseen oli poistettu. Valmennuksen ja tuen kokonaisuus oli hajautettu omiin pykäliinsä. Valmennuksen pykälässä ei ole mainintaa kielestä, vaikka YK:n vammaissopimuksen 2 artiklassa määritellään "kielen ja kommunikaatiokeinojen" tunnistaminen yhdeksi sopimuksen läpileikkaavaksi periaatteeksi. Lain yksityiskohtaisia perusteluja ei tilaisuuksissa esitelty.

Mitä tulee kuurojen ja kuulovammaisten lasten tarpeeseen saada perhepiirilleen valmennusta ja tukea viittomakielen tai kommunikaatiokeinojen käyttöön, aiempi (rauennut) HE 159/2018 vp vammaispalvelulaiksi oli sekä yksityiskohtaisten perustelujen että itse pykälän osalta kattava. On epäselvää, miksi kyseisiä tekstejä ei ole riittävästi hyödynnetty lainvalmistelussa.

On selvää, että jokaisella lapsella tulee olla oikeus saada oppia vuorovaikutuksessa tarvittava kieli tai kommunikointikeino varhaislapsuudessa muiden lasten tavoin. Kaikilla ihmisillä kieli on avainroolissa pääsyssä muihin oikeuksiin. YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista katsotaan, että puhutut ja viitotut kielet ovat samanarvoisia. Viittomakieltä käyttävät muodostavat kieli- ja kulttuuriryhmän, joka tunnustetaan perustuslaissa sekä YK:n vammaissopimuksessa. Kuuroista ja kuulovammaisista lapsista yli 90 % syntyy kuitenkin perheisiin, joissa ei ennestään osata viittomakieltä, ts. viittomakieli ei näissä perheissä voi siirtyä sukupolvelta toiselle automaattisesti. Koska mikään muu laki Suomessa ei anna lapselle oikeutta saada viittomakieli omaksi kielekseen, on tulevassa vammaispalvelulaissa säädettävä selkeästi tästä subjektiivisena oikeutena.

Myös muut kuin kuurojen, kuulovammaisten ja kuulo-näkövammaisten lasten perheet tarvitsevat varhaisen vuorovaikutuksen ohjausta välittömästi, kun lapsen vamma on havaittu. Lisäksi on tärkeää, että tähän asti käytetty käsite "kommunikaatio-ohjaus ja -opetus" korvataan YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen 2 artiklaa ja PL 17.3 §:ssä ilmaistua kohderyhmiä koskevaa jakoa mukailien asianmukaisilla käsitteillä "viittomakielen opetus ja kommunikointikeinojen ohjaus".

Kirjallinen kysymys KK 658/2021 vp

YK:n vammaissopimuksen kielellisiin oikeuksiin ja kielelliseen saavutettavuuteen liittyvien periaatteiden täsmällisyys on hallituksen esityksessä varmistettava, jotta ketään 2 artiklassa tarkoitettua viitottua kieltä tai erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja käyttävää tai tarvitsevaa vammaista henkilöä ei suljettaisi osallisuuden ulkopuolelle. Perustuslain 17.3 §:n mukaan viittomakieltä käyttävien ja tulkitsemis- tai käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla. Perustuslain 22 §:ssä säädetään julkisen vallan yleisestä velvollisuudesta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseen, ja perusoikeuden käyttöä täsmentävän lainsäädännön aikaansaaminen on yksi tehokkaimpia turvaamisen keinoja. YK:n lapsen oikeuksien komitea huomioi viittomakielten merkityksen jo vuonna 2006 vammaisten lasten oikeuksia koskevassa yleiskommentissa (CRC/C/GC/9), jonka kohdassa 41 viittomakieli mainitaan nimenomaisesti.

Nykyisen vammaispalvelulain toimeenpanossa on ollut suuria ongelmia sopeutumisvalmennuksen harkinnanvaraisuuden vuoksi. Kun lapsen oikeus kieleen ei toteudu, ovat vaikutukset yksittäisen lapsen kohdalla erittäin vakavia. Lapsen jääminen ilman äidinkieltä tai puutteellisen kielenkehityksen varaan vaikuttaa lapsen emotionaaliseen, sosiaaliseen, kognitiiviseen sekä älylliseen kehitykseen. Myös perustuslakivaliokunta korosti viittomakielilain hallituksen esitystä koskevassa mietinnössään (PeVM 10/2014 vp) oman kielen oppimisen merkitystä ja piti tärkeänä, että jokaiselle lapselle ja hänen perheelleen turvataan mahdollisuudet saada riittävästi viittomakielen opetusta niin, että lapsen oikeus omaan kieleen toteutuu ja koko perheelle luodaan mahdollisuudet toimivaan vuorovaikutukseen yhteisen kielen avulla.

Terveydenhuollon kuulon kuntoutus keskittyy soveltuvien kuulon apuvälineiden löytämiseen ja tavoitteeseen saada niiden avulla tukea puhutun kielen kehittymiselle. Terveydenhuollon puolelta kielenkehityksen tukemiseen liittyvä osaaminen viittomakielen osalta on erittäin kapeaa, kuten useimmilla muillakin koulutusaloilla. Siksi on tärkeää, että perustuslain 19 §:ää toimeenpanevala sääntelyllä turvataan subjektiivinen oikeus kieleen kuuroille, kuulovammaiselle ja kuulo-näkövammaiselle lapselle, jotta hän saa yksilöllisen tarpeensa ja tilanteensa huomioivan kielen tai kommunikointikeinon. Viittomakielen opetuksessa ja kommunikointikeinojen ohjauksessa mahdollisuus pitkäkestoiseenkin ohjaukseen on turvattava, sillä kielenkehitys on aina monivuotinen prosessi ja lapsen tarpeet kasvavat hänen elinpiirinsä laajentuessa. Yksivuotiaalla on erilaiset kielelliset tarpeet kuin 10-vuotiaalla.

Koska viranomaisten tietoisuus kielellisestä saavutettavuudesta ja sen toteuttamisesta on heikkoa, tulee toimeenpanon tasolla huolehtia siitä, että kieleen ja kommunikointikeinoihin liittyvää tietoa ja osaamista jaetaan nykyistä enemmän esimerkiksi Vammaispalvelujen käsikirjassa. Hyvinvointialueiden välisessä yhteistyössä erityisosaamisen rakenteet ja työnjako ovat keskeisiä valmennuksen ja tuen tosiasiallisen toteutumisen parantamiseksi. Kun sekä vammaisuuteen että viittomakieleen ja kommunikointikeinoihin liittyvää osaamista vaativia tehtäviä hoidettaisiin koordinoitusti esimerkiksi osaamiskeskuksissa tms. verkostoissa, perheiden tueksi voitaisiin löytää osaavat ammattilaiset paitsi viittomakielisiä myös ruotsin-, saamen- tai muun kielisiä palveluja tarvitseville vammaisille henkilöille. Näin parannettaisiin myös alueellista yhdenvertaisuutta.

Lopuksi toteamme, että laajemmassa perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvässä asiayhteydessä merkille pantavaa on se, että samaan aikaan vammaislainsäädännön uudistamisen kanssa valtioneuvosto on käynnistänyt valtiollisen sovintoprosessin, jonka ensimmäisessä vaiheessa selvitetään kuu-

Kirjallinen kysymys KK 658/2021 vp

roihin ja viittomakieliseen yhteisöön kohdistuneita oikeudenloukkauksia. Sanomattakin on selvää, että YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimusta voimaan saattavassa lainsäädännössä oikeudenloukkauksia ei pidä toistaa.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitämme asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mitä hallitus aikoo tehdä varmistaakseen, että ketään lasta ei jätetä ilman kieltä tai kommunikointikeinoa?

Helsingissä 24.11.2021

Esko Kiviranta kesk
Merja Mäkisalo-Ropponen sd